

נקב קטן כזה שאינו מכניס משקה לבטל חשיבות של כלי שלם. אך **ופסול הוא משום גסטרא**, שאם היה נקב שכזה בשבר כלי הקרוי גיסטרא [שהוא כאמור שבר כלי הראוי למלאכה] יש כח בנקב זה לבטל את הגיסטרא מלהיות כלי.

אמר רב אפי: שונין הלכה למשה מסיני —

כלי חרס (5) שלם, הראוי לקידוש מי חטאת, שיעורו של הנקב הפחות ביותר, שמבטל ממנו שם כלי שלם הראוי למי חטאת [אך משאיר אותו בתור כלי לגבי הלכות אחרות], הוא **כ"כונס משקה"**. ואם היה הנקב פחות מכך, שרק מוציא משקה אך אינו כונס משקה, הרי הוא ראוי עדיין לקידוש מי חטאת.

ולא אמרו שאפילו נקב יותר מצומצם שהוא בשיעור **מוציא משקה פוסל**, **אלא לענין גסטרא בלבד**, שנקב מצומצם כזה יש בכוחו לבטל את שבר הכלי [הראוי למלאכה] מתורת כלי לגמרי.

מאי טעמא אמרו שנקב בשיעור מוציא משקה מבטל גיסטרא יותר מאשר כלי?

אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: לפי שאין אומרים, הבא גסטרא לגסטרא.

והיינו, שאם אירע נקב כמוציא משקה בכלי שלם, חס הבעלים על הכלי וממשיך להשתמש בו על ידי כך ששם שבר כלי [גסטרא] תחתיו לקבל בו את המשקה היוצא. אך אם אירע נקב שכזה בגסטרא, שוב אין בעל הגסטרא משתמש בה יותר, ואינו לוקח גסטרא נוספת כדי להניח תחתיה, אלא משליכה, ולפיכך בטלה הגיסטרא מתורת כלי לגמרי.

תנו רבנן: כיצד בודקין כלי חרס שניקב במוציא משקה לידע אם ניקב גם בכונס משקה אם לאו?

יביא עריבה מלאה מים ונותן קדרה לתוכה. אם כנסה [נכנסו מים לתוך העריבה] בידוע שכונס משקה, ואם לאו, בידוע שמוציא משקה בלבד.

רבי יהודה אומר: אין בודקין אותה כך כי מט-ב יתכן שמחמת שדוחק את הקדרה לתוך המים שבעריבה נדחפו מים פנימה דרך הנקב הצר. ובאמת אין זה נקב של כונס משקה, ואין להקל לטהר את הכלי על ידי נקב שכזה.

אלא **כופף אזני קדרה לתוכה** [דהיינו: הופך פי הקדרה לתוך העריבה] קודם שיתן המים

5. המרומי שדה מדייק את לשון המשנה "כלי חרס" שהוא מכניס וכו', וקשה מדוע נקט התנא כלי חרס, הלא זה דין כללי בכל הכלים. ומוכיח מזה כדעת הרמב"ם בהלכות כלים פרק י"ט הלכה י' שבכל הכלים שנשברו ונפסדה צורתן, אין שבריהן מקבלים טומאה, אף על גב שאותן שברים ראויים לתשמיש, חוץ משברי כלי חרס, שאם היה בהם חרס הראוי לקבל, הרי זה מקבל

טומאה, והראב"ד שם חולק עליו, ולדעת הרמב"ם מדויקת לשון המשנה, שדוקא בכלי חרס נאמר הדין שיש חילוק בין מכניס משקה למוציא משקה, והיינו שבמוציא משקה יש בכלי חרס דין גיסטרא, ואילו בשאר כלים יש בהם רק דין כונס משקה, ובוזה מתבארים דברי הטור באורח חיים סימן קנ"ט האומר שדין זה שאין נוטלים ידים בשברי כלים, מדובר דוקא באופן

בידוע שמוציא משקה בלבד הוא הנקב, ואם לאו, אלא שממשיכה להוציא משקה אפילו בהיותה על הרמץ, בידוע שכונס משקה הוא הנקב.

ויש עוד בדיקה לדעת אם הנקב קטן כמוציא משקה או גדול ככונס משקה:

היה טורד המשקה הדולף מהנקב טיפה אחר טיפה, בידוע שכונס משקה (6) הוא.

ומסבירה הגמרא: מאי איכא בין תנא קמא האומר להכניס קדרה לעריבה מלאה מים לרבי יהודה האומר להכניס תחילה את הקדרה, כשהיא הפוכה, ואחר כך להציף מים? [והיינו מדוע שלל רבי יהודה את המבחן של תנא קמא?]

אמר עילא: כינום על ידי הדחק איכא בינייהו, לתנא קמא גם משקים שנכנסו לכלי על ידי הדחק, שדוחק את הקדרה לעריבה המלאה, נותן לה דין של כונס משקה. ולרבי יהודה אין זה עושה את הכלי לכונס משקה אלא רק אם נכנסים המשקים שלא על ידי הדחק.

איתא במתניתין: כל אבר שיש בו ציפורן.

לתוך העריבה, ומציף עליה מים, ואם כונס מים לתוך הקדרה, בידוע שכונס משקה הוא, ואם לאו, בידוע שמוציא משקה בלבד הוא!

או שעורכים מבחן נוסף, שופתה לקדרה כשהיא מלאה משקה על גבי האור, והמבחן הוא: אם האור מעמידה שבהיותה על האש היא מפסיקה להוציא משקה, בידוע שנקב זה קטן הוא כל כך שאינו יכול להכניס משקה, אלא מוציא משקה בלבד הוא.

ואם לאו, אלא הקדרה ממשיכה להוציא משקה אפילו בהיותה על האש, בידוע שמכניס משקה הוא הנקב הזה, שאם חום האש אינו יכול למנוע את יציאת המים מהנקב, ראייה הוא שהנקב גדול ומתאים לשיעור כונס משקה.

רבי יוסי אומר: אף לא שופתה על גבי האור, מפני שהאור מעמידה מלהוציא משקה אפילו היה הנקב גדול בשיעור של כונס משקה.

אלא שופתה על גבי הרמץ [העשוי מגחלים ואפר בוערים]. והמבחן הוא: אם רמץ מעמידה מלהוציא משקה כשהיא עליו,

6. רש"י מפרש שזו גם כן בדיקה טובה. ומקשה הערוך לנר אם כן הלא זו הבדיקה הקלה ביותר ומדוע נכתבה אחרונה? ועוד הוא מקשה, מדוע לא כתוב גם בזה "ואם לאו, בידוע שמוציא משקה". ומכח שתי קושיות אלו מציע הערוך לנר ביאור אחר בזה, שאכן אין זו בדיקה טובה, ואין זה אלא סימן, שאם זה מטפטף טיפה אחר טיפה, בודאי שניקב בכונס משקה, אבל גם אם אינו מטפטף טיפה אחר טיפה, עדיין יתכן שניקב בכונס משקה.

שאינם מקבלים רביעית. והמגן אברהם שם בסעיף קטן ג' חולק. ולפי זה זוהי מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, שלדעת הרמב"ם אין על שברי כלי שם כלי כלל, ורק בכלי חרס התרבה שמקבל טומאה. ומכל מקום גם בכלי חרס אינו נחשב כלי ופסול לנטילת ידים, ואילו הטור פסק כראב"ד שדין זה הוא דין כללי גם בשאר כלים, ואם כן יש לשבר כלי חשיבות כלי ונוטלים ממנו ידים.

ומסבירה הגמרא יש בו ציפורן, שבהכרח יש בו גם עצם, הרי הוא אבר חשוב. ולכן אף על פי שאין בו כזית מן המת הוא מטמא במגע ובמשא ובאהל.

אבל אם יש בו עצם ואין בו ציפורן [ואין בו שיעור כזית] הרי הוא מטמא במגע ובמשא בלבד, כדין עצם מהמת המטמאה בשיעור של כשעורה, ואינו מטמא באהל משום שאין בו כזית מן המת, וגם אין בו דין אבר מן המת.

אמר רב חסדא: דבר זה רבינו הגדול [רב] אמרו, המקום יהיה בעזרו: אצבע יתירה שיש בו עצם ואין בו ציפורן, מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל! [אבל אם לא היתה יתירה אלא ממנין האברים או אפילו אצבע יתירה שהיו בה גם עצם וגם ציפורן וכן אם היה בה כזית בשר הרי היא מטמאה באהל, מחמת הבשר, אפילו שאין לזה דין אבר].

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זה שהחשבנו אצבע יתירה בתור אבר שאינו חשוב עד שיהיה בה גם עצם וגם ציפורן, היינו דוקא וכשאינה נספרת על גב חיד, שאינה עומדת בשורת האצבעות.

מתניתין:

אך אם היתה אצבע שישית עומדת מצורפת לשורת האצבעות הרי היא אבר חשוב כמו יתר האצבעות ומטמאה באהל גם אם לא יהיו בה צפורן ועצם.

אמר רב יהודה: זה שלמדנו שיש דין שכשר רק לדיני ממונות אך פסול לדיני נפשות, זה בא לאתויי ממזר.

גמרא:

איתא במתניתין: כל המטמא מדרס. ומבארין: כל כלי דחזי למדרס, מטמא גם טמא מת, שמקבל טומאה ונהיה אב הטומאה בנוגעו במת. ויש כלי שמטמא

ומקשינן: הרי תנינא חדא זימנא?

דתניא: "והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב, יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב".

יכול אפילו כפה הזב סאה [שהפך על פיה כלי מדידה של סאה] וישב עליה, או כפה הזב תרקב [כלי מדידה של חצי סאה] וישב עליה, האם יהא טמא אותו כלי מדידה בטומאת מדרס?

תלמוד לומר: "והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב". ודרשינן: מי שמיוחד לישובה נטמא בטומאת מושב הזב. יצא זה, שהוא כלי מדידה המיועד למלאכה, שאומרים לו, לזב שהתיישב עליו: קום עמוד, ונעשה מלאכתנו! ואין הוא נחשב מושב, ואינו נטמא כמושב הזב.

אמר רב יהודה: זה שלמדנו שיש דין שכשר רק לדיני ממונות אך פסול לדיני נפשות, זה בא לאתויי ממזר.

אמר רב יהודה: זה שלמדנו שיש דין שכשר רק לדיני ממונות אך פסול לדיני נפשות, זה בא לאתויי ממזר.

ומקשינן: הרי תנינא חדא זימנא?

איתא במתניתין: כל המטמא מדרס. ומבארין: כל כלי דחזי למדרס, מטמא גם טמא מת, שמקבל טומאה ונהיה אב הטומאה בנוגעו במת. ויש כלי שמטמא

דתנן: **הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרים לדון דיני נפשות. והוינן בה: לאתויי מאי? ואמר רב יהודה, לאתויי ממזר!**

ומתצינן: **הדא, לאתויי גר שכשר רק לדיני**

ממונות (7) אך פסול לדיני נפשות, (8), (9) **וחדא, לאתויי ממזר.**

וצריכי שניהם [על אף שמפסוק אחד לומדים אותם במסכת סנהדרין שבדיני נפשות צריך דיינים מיוחדים משום שכתוב

הנתיבות המשפט, שאכן בזמן שדנו סמוכים, לא יכול היה גר לדון כיון שאין סומכים אותו, ודברי המשנה נסובים על הזמן הזה שהכשירו חכמים לדיני ממונות אף דיינים שאינם סמוכים, ולכן מצד חסרון סמיכה אין עכוב. אולם נשארה הפרעה אחרת, שאסור למנות גר לשום מינוי של שררה ואף לא לאחראי על חלוקת מכסות המים, ואם כן ייאסר לגר להיות דיין שהרי זה מינוי על הציבור, ועל זה הולכים דברי המשנה שיכול לדון גר חבירו, ואם אמו מישראל יכול לדון אף ישראל.

9. **מקשה הכנסת הגדולה** [חושן משפט סימן ז'] איך ישבו שמעיה ואבטליון בסנהדרין ודנו דיני נפשות, הלא היו גרים כמבואר ברמב"ם בהקדמתו ליד החזקה. ותירץ **התוספות יום טוב** על אבות פרק א' משנה י', שלא היו גרים בעצמם אלא מקהל גרים, ואמם היתה מישראל. אולם עדיין אין זה מתרץ לפי הדעות שאף באופן זה פסול לדיני נפשות. והתומים בחושן משפט סימן ז' מתרץ שאכן לא דנו דיני נפשות, אלא היו נשיאים ואבות בית דין לבירור ההלכה, וכעין זה מתרץ **החתם סופר** שלא היו ראשי הסנהדרין, ובכנסת הגדולה תירץ, שכל שקבלו הקהל עליהם ומרוצים במינויו, יכול לדון אפילו בדבר שררה וכפיה, והקשה התומים על דבריו, שרק בדיני ממונות מצאנו שיכול אדם לקבל עליו דיין קרוב או פסול, אבל בדיני נפשות אין זה שייך. ומתרצים **הפתחי נדה והברכי יוסף** ששמעיה ואבטליון היו גדולים בתורה, ולא היה כמותם בישראל. וכל האיסור למנות גר זה רק

7. שיטת הרי"ף היא, שגר גמור דן את חבירו דיני ממונות, ואם אמו מישראל יכול לדון כל אדם דיני ממונות, אבל לדיני נפשות הוא פסול אף שאמו מישראל. ומקשה **הרשב"א**, אם כן, באיזה מקרה דברה הגמרא אצלנו? אם אין אמו מישראל, הלא אינו ראוי לדון ישראל, והמשנה כתבה שכשר לדון ומשמע אף ישראל, אלא מדובר שאמו מישראל, ואם כן קשה ממה נפשך, אם התעברה מגוי, הוי הולד כשר ואינו נקרא גר, שמתייחס רק אחר אמו, ואין לו שום יחוס לאביו הגוי, ואם התעברה מגר, אם כן איך אומרת הגמרא בצריכותא שבא מטיפה פסולה, הלא גם אביו וגם אמו הינם יהודים, ובהכרח צריך לומר שהמשנה מדברת על גר שאין אמו מישראל, אלא גם היא גיורת. ומה שכתוב במשנה שכשר לדיני ממונות, בהכרח הכוונה לדון את גר חבירו, ודברי הרי"ף שמפרש את המשנה באמו מישראל קשים ועיין **ברככי יוסף** חושן משפט סימן ז' שמתרץ ומבאר שיטתו.

8. **הקצות החושן** בסימן ז' מקשה, לפי המבואר ברמב"ם הלכות סנהדרין פרק ד' הלכה ה' שמי שלא ראוי לדון דיני נפשות, אין סומכים אותו אפילו לא לדיני ממונות, אם כן איך ימצא גר שדן דיני ממונות, הלא הוא פסול לדיני נפשות ואין סומכים אותו כלל, והנה לשיטת רש"י ביבמות דף ק"ב שגר שאמו מישראל דן גר חבירו דיני נפשות, אם כן יתכן לומר שנחשב ראוי לדיני נפשות כיון שיכול לדון גר, אבל לשיטת הרי"ף ושאר פוסקים שפוסלים אותו לדיני נפשות אף לדון גרים יקשה. ומתרץ

”ונשאו אתך”, בדומים לך].

גמרא:

זה שלמדנו שיש עד שכשר להעיד אך פסול לדון, לאתויי מאי?

אמר רבי יוחנן: לאתויי מי שהוא פומא באחת מעיניו שכשר להעיד אבל פסול לדון.

ומני, רבי מאיר היא, שפוסל עיור אפילו ג-א באחת מעיניו לדון.

דתניא: היה רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר ”ונגשו הכהנים כי בם בחר ה' אלהיך, ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע”, וכי מה ענין ריבים [מריבות שבין אנשים] אצל נגעים?

אלא, מקיש הכתוב ריבים לנגעים: מה נגעים נראים לכהן רק ביום, דכתיב ”וביום הראות בו בשר חי יטמא”, אף ריבים שבין אנשים אין דנים אותם אלא ביום ולא בלילה.

דאי אשמעינן גר בלבד הייתי אומר שראוי לדון דיני ממונות משום דראוי לבוא בקהל. אבל ממזר דאין ראוי לבוא בקהל, אימא לא כשר לדון אפילו דיני ממונות.

ואי אשמעינן ממזר בלבד, הייתי אומר שכשר לדון דיני ממונות משום דקאתי מטפה כשירה, שהרי הוא יהודי, אבל גר דקאתי מטפה סרוחה, שגולד בתור גוי אימא לא ידון אפילו דיני ממונות, קא משמע לן שכשר לדון דיני ממונות.

והלכך צריכא את שתי המשניות.

מתניתין:

כל דיין הכשר לדון, כשר גם להעיד. (10)

אבל, ויש עד שכשר להעיד אך, ואינו כשר לדון!

כאשר זמם, שאי אפשר להורגו מפני שנחשב כבר כמת, ואם כן בהכרח שפסול גם לדון, שאם לא כן אין הכלל נכון, שמצאנו טריפה שכשר לדון ופסול להעיד. ואפשר לדחות, שהמשנה דברה רק בסוגי פסול של יוחסים, או שכיון שכשר להעיד בדיני ממונות, ממילא כשר לדון בדיני נפשות. ולדעת הנודע ביהודה [קמא, אבן העזר ע”ב] שכל שפסול להעיד בדיני נפשות פסול גם בדיני ממונות מחמת הפסוק ”משפט אחד יהיה לכם” אם כן מאחר שטריפה פסול לעדות בכל הדינים, יהיה פסול גם לדון, אם לא שנחלק ונאמר שהמשנה דברה רק בפסולי יוחסין.

אם נמצא כמוהו בישראל, ולכן יכלו למנות עליהם והועילה קבלת הציבור אותם לדיינים עליהם, כיון שלא היה בישראל כמותם, והתומים מתרין, שהתמנו על פי המלך, ולכן יכולים לדון בכפיה מכח סמכות המלך.

10. הערוך לגר מסתפק לגבי טריפה האם כשר לדון, ואף שאין סומכים בעל מום לסנהדרין ונדרש מהפסוק ”ומום אין בכך”, אולם טריפה שונה, וכפי שרואים שכהן בעל מום פסול לעבודה וטריפה כשר. ואפשר לדייק מן הכלל כל הכשר לדון כשר להעיד, וטריפה הרי בדיני נפשות פסול להעיד מפני שאי אפשר לקיים בו